bilig
GÜZ/2016/SAYI 79
255-274

15 Temmuz'u Anlamak: Parametreler ve Sonuçlar

Haluk Alkan*

Öz

15 Temmuz'da gerçekleştirilen başarısız darbe girişimi Türk halkının güçlü direnişi sayesinde bastırılmış ve Türkiye demokrasisi büyük bir tehlike atlatmıştır. 15 Temmuz darbe girişimi, Türkiye'de daha önce yaşanan darbelerden farklı özelliklere sahip bir olaydır. Bu girişim, gerek dinamikler, gerek nitelikler ve gerekse olası sonuçlar açısından farklılıklar taşımaktadır. Bu çalışmada öncelikle askeri darbe literatürü açısından 15 Temmuz darbe girişiminin taşıdığı farklılıklar ele alınmaktadır. İkinci olarak darbe girişiminin ayırt edici parametreleri incelenmektedir. Sonuç kısmında ise bu parametreler ışığında olası sonuçlar üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler

15 Temmuz darbe girişimi, askerî darbeler, Türkiye Siyaseti, sivil toplum, devlet-ordu ilişkileri

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü İstanbul/Türkiye
halukalkan@hotmail.com

Giriş

15 Temmuz 2016 gecesi saat 22.00 sıralarında İstanbul ve Ankara'nın ana caddelerinde tankların boy göstermesi ve İstanbul'da Boğaziçi Köprüsünün (yeni adıyla 15 Temmuz Şehitler Köprüsü) tank ve askerî araçlarla trafiğe kapatılması, helikopter ve F-16'ların kentler üzerinde ses duvarını aşacak şekilde alçak uçuşlara başlamaları Türkiye'nin darbe geleneğinde birçok açıdan ilklerin yaşanacağı yeni bir süreci başlatmıştır.

TRT Ankara stüdyolarına baskın düzenleyen darbeci askerlerin saat 00.13'te haber spikerine zorla okuttukları bildiri pek çok vatandaş için bilinen bir içeriğe sahipti. 1960 ve 1980 darbelerinde olduğu gibi darbeciler yine Atatürk'ün kurduğu rejimin tehlikeye düşmüş olduğunu, ülkeyi kurtarmak amacıyla demokrasiye müdahale edildiğini, uluslararası anlaşmalarla belirlenmiş taahhütlere bağlı kalınacağını, yeni bir anayasa hazırlık sürecinin başlatılacağını ve bu amaçlarla ülke genelinde sıkıyönetim ilan edildiğini, ikinci bir emre kadar yine ülke genelinde sokağa çıkma yasağı ilan edildiğini açıkladılar (AA 2016: 11). Bu bilindik ifadeler birçok insan için yeni bir karanlık dönemin başlangıcı anlamına gelmekteydi. Daha Cumhurbaşkanı Erdoğan ekranlara çıkıp vatandaşları darbeye karşı direnişe çağırmadan önce birçok insan, kendiliğinden sırf darbecilerin isteklerine karşı olduklarını, sokağa çıkma yasağını tanımadıklarını göstermek için evlerinden çıkarak yollarda yürümeye başladılar. Halkın daha başlangıçta darbenin meşruiyetini tanımayarak direniş göstereceği sinyalini açık bir biçimde vermesi, Türkiye siyaseti açısından bir ilktir.

İkinci ayırt edici fark, daha başından itibaren darbecilerin kimliklerini halktan saklamaya çalışmaları olmuştur. Gerek 1960, gerek 1980 askerî darbelerini yapanlar, yine 1971 muhtırasını verenler ve 28 Şubat sürecini yönetenler açıkça kimliklerini ortaya koyan ordu mensupları idi. 1960 müdahalesinde Albay Türkeş, bildiriyi bizzat radyoda kendisi okumuştu (Aydın ve Taşkın 2015: 62-63). Bunun dışındaki tüm doğrudan ve dolaylı müdahalelerde komuta kadrosu isimlerini sürecin her aşamasında açıklamışlar ve sorumluluğu üstlenmişlerdi. 15 Temmuz gecesi ise "Yurtta Sulh Konseyi" adı dışında halka, hiçbir isim ve komuta süreci ne açıklanmış ne de kendini göstermiştir.

Ayırt edici üçüncü fark ise darbecilerin ülke demokrasisinin meşru kurumlarına ve direnen halka açık ve kanlı bir saldırıya girişmiş olmalarıdır. Türkiye'de darbecilerin demokratik kurumlara ve karşıt gördükleri toplumsal grup ve siyasetçilere şiddet uygulamaları yeni bir şey değildir. Önceki darbelerde de silahlı kuvvetler siyasetçilere ve halka karşı şiddet uygulamıştır. 1960 darbesinde geniş bir toplumsal meşruiyete sahip olmalarına rağmen Başbakan Menderes ve arkadaşları, yargılama hakkı ile ilgili tüm temel kurallar ihlal edilerek oluşturulan, göstermelik Yassıada yargısı tarafından idam sehpasına gönderilmiştir (Tanör 2003). Ordu, 1971 muhtırasından sonra gençlik hareketlerini kanlı bir şekilde tasfiye etmiştir. 1980 müdahalesi sonrasında çok sayıda işkenceden ölüm gerçekleşmiş ve 50 kişi (26 siyasi suçlu) idam edilmiştir (Aydın ve Taşkın: 331). Öncekilerin 15 Temmuzdan farkı, uygulanan şiddetin açık bir toplumsal direnişi karşılarında bulamamaları nedeniyle görünür olmayacak şekilde ve sözde hukuk örtüsü altında gerçekleştirilmiş olmasıdır. 15 Temmuz darbe girişiminde darbeciler, ülke demokrasisini temsil eden kurumsal yapılara ve darbeye direnen halka karşı kaba, kanlı, orantısız açık bir saldırı gerçekleştirmişlerdir. Ülkenin seçime dayalı iki kurumuna Cumhurbaşkanlığı makamına ve Meclise karşı ve bu iki makamın meşruiyetini sağlayan halka karşı, kısaca millete dayanan ne varsa yok edilmeye ve sindirilmeye çalışılmıştır.

15 Temmuz gecesinde başta Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kararlı tavrı ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde toplanan milletvekillerinin partiler üstü mutabakatı, bu kurumlara meşruiyetini veren Türk milletinin sabaha kadar süren direnişi darbe girişiminin başarısızlığa uğratılmasının temel, belki de yegâne nedenidir. Bu direniş yalnızca demokrasi tarihimiz açısından parlak, yeni bir sayfanın açılmasına kapı aralamamış, aynı zamanda Türkiye'de asker – devlet, darbeler – demokrasi ilişkilerinin yeniden tanımlanmasına yönelik analitik yaklaşımların geliştirilmesi zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir.

15 Temmuz darbe girişiminin en sarsıcı yansımalarından biri, darbenin başarıya uğratılmasının toplumsal ve kurumsal dinamiklerinin analiz edilmesinden çok, özellikle uluslararası analizlerde darbe girişiminin başarısızlık nedenleri üzerinde yoğunlaşılmış olmasıdır.

Bu açıdan dikkat çekici bir örnek Florence Gaub'un (2016) 15 Temmuz darbesinden sonra Avrupa Birliği Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü için

hazırladığı analizde görülmektedir. Gaub analizinde başarılı bir darbe için iyi organize olmuş ordu içindeki %2 oranında bir kuvvetin yeterli olduğunu belirtmektedir. Ona göre bu, ordunun niteliğine göre bir taburdan, bir tugaya kadar bir gücü içermektedir. Yine başarılı bir darbe için 15 ila 45 arasında kritik görevlerde üst düzey komutan yeterlidir. Bir askerî darbenin sonuçlanabilmesi için sayıdan çok iç organizasyonun yanı sıra, toplum için hayati öneme sahip, medya organları, iletişim araçları, ulaşım gibi kurum ve hizmetler üzerinde kontrol sağlayabilme yeteneği de önemlidir. Gaub, darbeci grubun topluma yönelik ilk çağrısının kitlelerde bulduğu karşılığın darbe sürecinin başarısını yakından etkileyen faktörlerden biri olduğu görüşündedir. Toplumun genelinin darbecilerin çağrısına uyumlu hareket etmesi ya da tersine bu isteklerin aksi yönde kitlelerin harekete geçmesi darbeci grubun hareket tarzını ve başarısını etkileyebilmektedir. Bir başka faktör, darbecilerin siyasal, bürokratik ve ekonomik seçkinler ile işbirliği yapabilme derecesidir. Tahmin edileceği üzere bu tür işbirliklerini geliştirebilmiş müdahalelerin başarıya ulaşma ihtimali yüksek olacaktır. Bu şartlar tam olarak gerçekleşmese dahi dış güçlerin desteği ve askerin şiddet uygulama kapasitesi bir darbeyi başarıya ulaştırabilir. Ordunun uyguladığı şiddetin, toplumun gösterdiği tepki ile baş edemediği durumlarda, ordu içindeki farklı grupların ayrışması ise dış desteğe sahip olsa bile bir darbenin başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olabilir.

15 Temmuz sonrası Batılı analistlerce yapılan buna benzer yorumlar ister istemez son dönemde literatürde daha çok vurgulanan ordunun demokratik denetimi veya "demokratik darbe" gibi kavramsallaştırmalar açısından (Bkz. Varol 2012) olaya yaklaşıldığı izlenimini güçlendirmektedir. Yorumlarda başarısız darbe ile Cumhurbaşkanının güçlendiği, otoriter yönelimin artacağı, çoğunlukçu demokrasinin pekişeceğine yapılan vurgular da bu izlenimi güçlendirmektedir (Bkz. Kirişçi 2016, Bar'el 2016, Economist 2016). Bu analizlerin en büyük eksikliği darbe literatürüne hâkim olan özerk ve profesyonel ordu anlayışını temel alan bir bakış açısı ile kaleme alınmış olmalarıdır. Bu nedenle 15 Temmuz'un farklılıklarını ortaya koymak için konunun teorik çerçevesine ve bu çerçevenin 15 Temmuz'u açıklamaktaki yetersizliklerine bakılması gerekmektedir.

Asker – Devlet İlişkileri Literatürü Açısından 15 Temmuz

Asker – Devlet ilişkilerine demokratik kurumlara ordunun müdahale etme nedenleri açısından geliştirilen yaklaşımlar ordunun ne ölçüde sivil siyasi kurumlara bağlı bir kültürel ve yasal yapının kurumsallaşmış olduğu sorusu üzerinde yoğunlaşırlar. Bu yetki alanları liberal bir devlette olması gerektiği gibi düzenlenmemişse veya böyle bir kültür ülkede yerleşmemişse, ordu farklı gerekçelerle siyasal otoriteye müdahale edebilir, hatta bazı örneklerde onun yerine geçebilir. Goodpaster ve Huntington, demokratik bir sistemin ordu tarafından tehdit edilebileceği bir ilişkinin, silahlı kuvvetlerin rejimi ve siyaset sürecini koruyucu (Advocacy) biçimde yapılandırıldığı ülkelerde ortaya çıkacağını belirtmektedir (Goodpaster ve Huntington 1977). Bu özellik, devletin halkını ülke dışından gelecek saldırılara karşı koruma yükümlülüğü ile sınırlı, yürütme otoritesine bağlı silahlandırılmış bir kurum anlayışını muğlak hale getirerek özgürlükçü bir toplumsal düzeni tehlikeye atabilir. Ordu, siyasi otoritelerden özerk olarak, içerideki sosyal ve siyasal gelişmeleri izleyen, denetleyen bir güç konumuna gelir ki Huntington bu tip devletlere "Proteryen Devlet" adını vermektedir (Huntington 1973: 192-193). Proteryen modelde ordu, rejimi korumak adına zaman zaman demokratik sürece müdahale edip, siyaseti yeniden dizayn ederek kışlasına dönmekte, ya da diğer bazı örneklerde doğrudan veya dolaylı olarak daha uzun süreli askeri rejimler kurabilmektedir. Bu yaklaşımda temel sorun ordunun, devlet çıkarları ile kendi çıkarlarını özdeşleştirmiş, siyasi ve toplumsal süreçlerden özerk bir varlık olarak görülmesidir. Bu yaklaşım liberal Batılı devlet modelini esas almakla birlikte sorunludur. Ayrıntılı analizler gelişmiş demokrasilerde dahi askeri otoritelerin siyasal karar alma süreçlerine nüfuz kurma çabası içinde olduklarını göstermektedir (Bkz Schiff 2009). Aslında bu ülkelerde yaşanan müdahalelerin daha örtülü olması ya da askerlerin karar alma süreçlerine dâhil edilmesi yoluyla çıkabilecek krizlerin yumuşatılabilmesidir.

15 Temmuz darbe girişiminin devlet ideolojisine bağlı olan ve o ideolojiyle kurumsal konumunu özdeşleştirmiş ve görece özerk yapısı korunmuş, ordu hiyerarşisi ya da ordu içindeki bir grup tarafından gerçekleştirildiği iddia edilemez. Tersine bu darbenin dinamiğini ordu hiyerarşisinin dışından, bir örgütün çıkarları tarafından yönlendirilmesi oluşturmuştur. Bu yönüyle darbeci grup kurumsal bir konumdan çok bir sosyolojinin üzerinde

konumlanmış, onun uzantısı olarak hareket etmiş bir yapıya sahiptir. Darbe sürecini kontrol amacıyla doğrudan Fethullah Gülen'e bağlı olan ve "ordu imamı" olarak nitelendirilen bir akademisyen Adil Öksüz'ün sürecin yönetildiği Ankara'nın Kazan ilçesindeki Akıncılar üssünde yakalanması, tankların içinde daha önce Fethullahçı Terör Örgütüne (FETÖ) mensubiyetleri nedeniyle Emniyet Müdürlüğü ile ilişkileri kesilmiş polis amirlerinin yakalanması, süreçte Tübitak uzmanlarının ve yargı mensuplarının aktif rol oynamaları, 15 Temmuz'da ordunun bir örgütsel yapının vurucu kanadı olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Dolayısıyla askeri darbeleri mesleki özerklik, otorite alanı veya koruyucu bir misyon edinmeyle açıklayan liberal yaklaşım ile 15 Temmuz'un açıklanması mümkün görünmemektedir.

Askerî darbeleri ekonomi temelinde çıkar ilişkilerine bağlı olarak açıklamaya çalışan yaklaşımlar da bu açıdan değerlendirilebilir. Klasik Marksist görüş orduyu, bir üst yapı kurumu olarak kapitalist sınıfın koruyucu bir unsuru olarak ele almaktadır. Daha sonraları "ilerici askerler" ile işbirliği temelinde bir devrim süreci anlayışını savunan Marksist yaklaşımlar da ortaya çıkmıştır.

Marksist yaklaşımın karşısında darbeleri, silahlı kuvvetlerin ülke ekonomisindeki yaygın ve güçlü bir konum edinmesinin bir sonucu olarak ele alan yaklaşımlar bulunmaktadır. Askeri darbelerin veya askeri vesayetin oluşumunda ordunun ekonomik bir aktör olarak piyasa ve kamu ekonomisi içindeki ayrıcalıklı konumunun belirleyici bir etkisi olduğu farklı analizlerde ifade edilmektedir. Ekvador, Guatemala, Honduras (Mani 2010), Pakistan (Siddiqa-Agha 2003) gibi ülkelerde askerin rejim içindeki belirleyici konumu ve zaman zaman siyaset sürecine müdahalesi bu ülkelerdeki toplumsal değişimin ekonomik yapıda yol açtığı dengesizlikler üzerinden anlamlandırılmıştır. Bu durum, mevcut kurumlar üzerinde askerin görünür hakimiyetinin, büyüyen kamu sektörü içinde ordunun konumunun güçlenmesinin bir sonucudur. Örneğin Gumbel (2008), Türkiye'de askeri vesayeti OYAK'ın ekonomi içindeki rolü ile ilişkilendirerek açıklamaktadır. Bu analizlerde, siyasal kültür ve kurumsal yapı arasındaki etkileşimin askerî, hem anayasal olarak hem de ekonomik bir aktör olarak güçlendirdiğine işaret edilmektedir. Dolayısıyla askerler siyasal süreçlerle yalnızca rejimi korumak kaygısı ile değil, sosyoekonomik değişimin etkileri ya da siyasi otoritelerin ekonomi politikalarında stratejik değişikliğe gittikleri dönemlerde müdahaleci bir rol oynayabilmektedirler.

Özellikle ordunun ekonomideki konumu ile yabancı ülkelerin veya uluslararası şirketlerin çıkarlarının kesiştiği örneklerde askerlerin daha uzun süreli müdahalelerle ekonomik yapıyı yeniden şekillendirdikleri ve geçiş sürecine nezaret ettikleri birçok örnek bulunmaktadır. Özellikle Latin Amerika ülkelerinde görülen askeri müdahalelerin ekonomik statükoyu korumak ya da yabancı ortakların istedikleri doğrultuda ekonominin revize edilmesi ile yakından ilişkili oldukları, en azından bu perspektif ile okunabilecekleri görülmektedir (Bkz. Alkan 2016). Aynı durum askerin körfez sermayesi ile bağlantılı olarak piyasa üzerinde hakimiyet kurduğu Mısır gibi ülkeler için de söz konusudur. Mısır'da sadece iç politikada asker – sivil ilişkisi değil, siyasetin işleyişi konusunda Körfez ülkelerinin beklenti ve endişeleri de dış destekli askeri darbelere zemin hazırlayabilmektedir (Marshall 2015).

15 Temmuz darbe girişimini ordunun Türkiye ekonomisi içindeki konumu açısından okumak da mümkün değildir. Darbede başat rol oynayan FETÖ yapılanmasının ülke ekonomisi içinde belli bir konumu vardır. Bu yapı Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu (TUSKON) şemsiyesi altında yedi bölgesel işadamı federasyonu (MARİFED, KASİF, ANFED, DASİDEF, ESİDEF, ANFİSED, GÜNSİAF) tarafından 2005 yılında kurulan ve Türkiye genelinde 80 ilde faaliyet yürütmekte olan 162 işadamı derneğini temsil eden bir çatı kuruluş altında örgütlenmiştir. Örgüt özellikle 2006 yılından itibaren Afrika ülkeleri ile geliştirilen bağlantılar ve bu bağlantıların Türkiye'nin Afrika politikasında arabulucu bir konum edinmesiyle güçlenmiş bir ağ yolu ile siyaset sürecine de nüfuz etmeye çaba harcamıştır (Alkan ve Mercan 2013). Ancak FETÖ yapılanmasının bir iş ağına sahip olması ile ordu içindeki yapılanma ve darbe girişiminin, kurumsal olarak silahlı kuvvetlerin ekonomideki konumu ile doğrudan bir ilgisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla 15 Temmuz darbe girişimini asker – ekonomi ilişkileri bağlamında mevcut literatürle çözümleyebilmek de mümkün değildir.

Ordu içindeki hizipler ya da anlaşmazlıklar da askerî darbelerin bir diğer nedenidir. İlk bakışta 15 Temmuz darbe girişiminin böyle bir yaklaşımla çözümlenebileceği ya da değerlendirilebileceği düşünülse bile olaya daha dikkatli bir gözle bakıldığında bu açıdan da Türkiye'de yaşanılanla benzerlik taşımadığı görülecektir. Ordu içindeki hizipler, farklı ideolojik yaklaşımları

temsil etseler de, genellikle darbelere yön veren ve başarılı olunduğunda yeni süreci yönlendirenler yine askerlerin kendileri olmuştur. Askerî liderler, sivil unsurlarla işbirliği yapabilirler, onların düşüncelerini önceleyebilirler, ancak karar alıcı olarak süreçte her zaman merkezi rol oynarlar. Sudan'da 1989-1999 yılları arasında General El-Beşir ve ülkenin tanınan din adamı Turabi arasında ortaya çıkan ilişki de bu temelde şekillenmiştir. Nitekim Beşir daha sonra, Turabi ile yollarını ayırarak ülke yönetimini kendi otoritesi altında toplamıştır (Mantzikos 2010). Oysa 15 Temmuz girişiminde askerlerin "dışarıya tabi" olarak hareket ettikleri çok açıktır. Bu nedenle darbe girişiminin ordu içindeki "bir numarası"nın kimliği bile yeterince açıklanamamıştır. Dışarıdaki lidere itaat eden darbeciler, sivil abilerinin talimatı doğrultusunda hareket etmişlerdir.

15 Temmuz'un Parametreleri

15 Temmuz darbe girişiminin dört parametre temelinde analiz edilebileceği görülmektedir. Tabi burada belirtilen parametreler öncül bir önermedir ve geliştirilmeye açıktır:

- Devşirme – Yabancılaşma geleneğinin muhafazakar bakış açısıyla yeniden yorumlanması,
- Türk modernleşmesinin devlet – sivil toplum ilişkilerinde yol açtığı kırılmalar,
- İdeolojik arka plan olarak, Mesihçi paradigma,
- Kurumsallaşma becerisi.

Devşirme Geleneği – Yabancılaşma ve FETÖ

Osmanlı Devletinde, özellikle Fatih döneminden sonra doğrudan Sultanın otoritesine bağlı devşirme sistemine dayalı bir bürokratik ve askerî yapı merkezi yönetimin bel kemiğini oluşturmuştur (Uyar ve Erickon 2009: 37-41). Bu yapı devletin kurulma sürecinde doğrudan kardeş kavgasına dönüşen ve beyler arasındaki anlaşmazlıkların belirleyici olduğu iktidar mücadelelerine karşı daha özerk ve hiyerarşik bir mekanizmanın oluşturulmasına yardımcı oldu. Siyasi merkezi, çevreye karşı güçlendiren bu sistem toplumsal yapıdan görece özerk ve ona mesafeli bir yönetsel anlayışın zaman içinde yerleşmesine de kaynaklık etmiştir. 18.yüzyılın ortalarından itibaren başlayan reform arayışları –ki bu çabalar ağırlıklı

olarak askeri alandaydı-, bu arayışlara rağmen yaşanan toprak kayıpları 19. yüzyılda artık gayrimüslim unsurlara dayalı bir devşirme mekanizmasını sosyolojik açıdan anlamsız kılmıştır. Asker ve sivil bürokrasi artık daha yerel unsurlara dayanmak zorundaydı. Ancak Batılı reformların taşıyıcı gücü olan bu unsurların toplumdan görece özerk kılınmaları ve merkezileşmenin yanında yer almaları anlayışı varlığını korumuştur. Yeni devşirme sistemi içeride yatılı okullara ve ülke dışına eğitim için gönderilen kişilere bağımlı olarak yeniden yapılandırılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadrosu bu reform sürecinin içinden gelen askerlerdi ve savaş koşulları içinde kendilerine iyice bağımlı hale gelen sivil bürokrasi üzerinde de hâkimiyet kurmuşlardı. Türkiye'de radikal modernleşme (İnalcık 1963) döneminin belirleyici aktörleri de asker ve sivil bürokratik seçkinler olmuştur (Heper 2006). Bu durumun bir sonucu olarak merkezi gücü oluşturan asker ve sivil bürokrasi hemen her toplumsal grup ve siyasal oluşumla çatışmaya girmiş, bu gruplara karşı zaman zaman ödüllendirici, zaman zaman cezalandırıcı bir politika izlemiştir.

Yeni devşirme sisteminin iki ayağının olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki eğitim sistemidir ve bu sistem uzun yıllar yatılı okul sistemine dayalı olarak işlev görmüştür. İkinci ayağı ise yurtdışı burslar yolu ile sürekli yeni seçkin grupların farklı sektörlerde üretilmesi yolu ile gerçekleştirilmiştir. İlginç bir biçimde Fethullah Gülen bu devşirme mekanizmasını örgütünün kurumları yolu ile topluma yaymış, hem de devlet geleneğinin oluşturduğu mevcut devşirme mekanizmalarından başarı ile faydalanmıştır. 15 Temmuz darbe girişiminden sonra kapatılan okullar listesine bakıldığında bu durum kendini açık bir biçimde göstermektedir. 15 Temmuz öncesi çoğu yatılı, diğerleri öğrenci evleri ve yurtlarla desteklenmiş çok sayıda farklı düzeylerde eğitim kurumu ve üniversite bu yapı adına faaliyet göstermekteydi. Bu gün FETÖ adına konuşan, yurt dışına çıkan, tutuklanan veya ihraç edilen birçok isim, kamu kurumlarının bursları ile yurt dışına gönderilip eğitim alan kişilerdir. Fethullah Gülen, muhafazakâr toplumsal kesimlere sıcak gelen söylemlerle o insanların çocuklarını kendi değerlerine, ülkelerine yabancılaştırmış ve bu amaçla devlet olanaklarını kullanabilmiş bir örgütün lideridir. Örgüt devletin, sınav sistemleri, araştırma projeleri, burslar gibi tüm mekanizmalarına birer devşirme aracı olarak nüfuz edilebilmiştir. Başka bir ifade ile bu yapı, 80'li yıllardan itibaren devlet tarafından daha önce oluşturulmuş olan tüm devşirme mekanizmalarına nüfuz etmeye başlamış

ve bu mekanizmaları kullanarak yabancılaştırma yolu ile dönüştürme stratejisi uygulayabilmiştir. Askerî, akademik ve bürokratik seçkinler içinde bu mekanizmalar yolu ile yaygın bir ağ sistemi oluşturabilmiştir. 15 Temmuz darbe girişimi ile ortaya çıkan, ordu içinde geliştirmiş olduğu yapılanma da aslında kendini mevcut devşirme geleneğine başarılı bir biçimde adapte edebilme ve devlet şekilciliğinden yararlanabilme yeteneği ile açıklanabilecek bir durumdur.

Devlet – Sivil Toplum İlişkileri: Gelenek ve Kırılmalar

Liberal anlamıyla sivil toplum, bireylerden oluşmuş toplumun sahip olduğu özgürlükler alanının devlet iktidarına karşı özerkliğini ifade etmektedir. Bu karşıtlık devleti ele geçirme amacını gütmeyen bir karşıtlıktır. Temelde devlet iktidarının toplumsal aktörlerin çabaları ile oluşmuş özgürlük alanını boğma olasılığına karşı bir ürkekliğe sahiptir. Dolayısıyla, böyle bir kuşkunun beslediği devletten özerkleşebilmiş, bu şekilde onunla ilişkiye geçebilen, bu ilişkide kendini destekleyen mekanizmaları üretebilmiş örgütlü bir toplumsal yapılanmanın varlığına gereksinim duyulmaktadır (Sarıbay 2000:101). Sivil toplum, bireylerin herhangi bir otoriter baskı olmaksızın, kendi aralarında yaptıkları sözleşmeler temelinde örgütlenebildikleri, sosyal, ekonomik ve kültürel bir etkileşim alanı oluşturabilmelerini ifade etmektedir (Kalaycıoğlu 2000: 119). Sivil toplum bu şekliyle, kamusal alan ile özel alan arasındaki bir kesişmeyi, bir ara bölgeyi temsil etmektedir. Sivil toplumun güçlü olması demek, devlete karşıtlık içermeyen bir güç merkezinin varlığına işaret eder. Doğal olarak, toplumun kendi içinde özerk toplumsal yapılar üretebildiği, ekonomik ve sosyal sorunlarını bu mekanizmalar aracılığı ile çözümleyebildiği koşullarda devlet iktidarının özel alana müdahale inisiyatifi kendiliğinden sınırlanacaktır. Aksine, sivil toplum alanının zayıflığı devlet iktidarının özel alana nüfuz edebilmesini kolaylaştıracak, hatta tümüyle hâkim olması gibi bir sonuç doğurabilecektir.

Osmanlı Devlet geleneği, 1100'lü yıllarda Büyük Selçuklu Devleti döneminde gerçekleştirilen bir dizi reformla başlatılan bir evrimin en üst düzeyini temsil etmekteydi. Nizam'ül-mülk'ün reformları ve Cüveyni ve Gazzâli gibi din bilginlerinin çabaları ile şekillenen bu girişim, öncelikle toplumsal alanda çatışan Sünni mezheplerin, devlet tarafından denetlenen maddi ve bürokratik olarak merkeze bağlı resmî eğitim kurumları (Nizamiye Medreseleri) vasıtasıyla kaynaştırılması, dolayısıyla sosyal alanda bu temel

üzerinde bir meşruiyet sağlanırken, buna karşılık, siyasal alanda devletin daha çok kendi pratikleri doğrultusunda yönetilmesi ayrımına dayanıyordu (Hudgson 1993: 49). Osmanlı Devletinde de İslam hukukunun özel alanla ilgili düzenlemeleri sosyal alana hâkim iken, merkez kendi siyasal kararlarını vermede belirli bir özerkliğe sahipti. Bu uzlaşma devlet ile sivil toplumun sınırını belirliyordu. Devlet toplumsal alanda gelişen pratiğin ve kurumların koruyuculuğunu, buna karşılık toplum bu korumanın meşruiyet sağladığı itaat sorumluluğunu üstlenmekteydi.

Bu sınır Osmanlı Devletinin son döneminde başlatılan merkezileşme çabalarından derinden etkilenmiştir. Devlet giderek artan oranda topluma nüfuz etmeye başlamış, yeni Cumhuriyet'in devrimleri de bunu en üst aşamaya taşımıştır. Balkan Savaşı, sonrasında Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı ülkenin 1912'den itibaren sürekli olağanüstü savaş koşulları altında yönetilmesi sonucunu doğurmuş ve bu süreçte zayıflayan sivil toplum ve onun geleneksel kurumları bu değişim döneminde dengeleyici bir güç olamamışlardır. Merkezi reformlar sosyal hayatın her yönüne kurumsal bir dirençle karşılaşmadan nüfuz edebilmiştir.

Bu arka plan ışığında, çıkarılabilecek sonuç şu şekilde özetlenebilir: Türkiye›de İslami cemaatler, merkezileşme girişimleri karşısında geleneksel değerlerini ve kurumlarını koruyamama problemi ile karşı karşıya kalmış, eskiden olduğu gibi siyasal alan tarafından tekrar «tanınma» gayreti içinde olmuşlardır. Menderes, Özal gibi siyasi liderlerin toplumda yaygın meşruiyet bulabilmelerinin temel nedenlerinden biri, sosyal yapıda yer bulan ve modernleşme sürecinden olumsuz etkilenen kesimlerle kurdukları etkileşimdir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ortaya çıkan cemaatlerin genellikle siyasi olmaktan çok eğitim, dayanışma yönleri ile öne çıkan sosyal ağlar olarak gelişme göstermelerinin nedeni de burada aranmalıdır. Fethullah Gülen'in kendi düşüncelerini üzerinde şekillendirdiği Saidi Nursi'nin "euzu billahi mine'ş-şeytani ve's-siyase" (Mektubat: 368) sözünün temelinde de siyasal alanın geleneksel etkileşim ilişkisinin kaybına duyulan tepki ve sosyal alanda yeniden yapılanma arayışı bulunmaktadır.

Türkiye'de demokrasi birçok müdahaleye rağmen gelişme gösterdi, ancak devlet lehine bozulan devlet – sivil toplum sınırı yeniden inşa edilemedi. 80'li yıllarla birlikte cemaatlerin siyasi otoriteler, dolayısıyla devletle olan ilişkileri yeniden şekillenirken bu kez de bürokrasiye geçiş yolu ile tersine bir

süreç başladı. FETÖ bu anlamda, var olan muğlaklıktan yararlanarak önce bürokrasiye, oradan siyasete geçiş yapan ve ürettiği toplumsal ilişki ağları ve kurumlar ile bir bütünlük oluşturarak devleti ele geçirmeye yönelmiş bir örgüt olarak karşımıza çıkmaktadır.

İdeolojik Zemin: Mesihçilik

Mesih ve Mehdi inancı farklı birçok din ve inanç sisteminde bulunmaktadır. "Beklenen Kurtarıcı" olarak tanımlayabileceğimiz Mesih inancı Yahudilik ve Hıristiyanlıkta vazgeçilemez dini inançlar arasındadır (Fığlalı 1981: 179). Her iki inanışta da Mesih, kargaşanın hüküm sürdüğü kıyamete yakın bir dönemde gelerek krizlere son verecek ve inancı yeniden güçlendirecek bir kişidir. Hıristiyanlıkta bu kişi doğrudan Hz. İsa iken, Yahudilikte beklenen İsrailoğullarından farklı bir kişidir. Dolayısıyla inananlar için Mesihi tanımak ve onun ardında toplanmak her iki din için de görev kabul edilmektedir. İslam'ın kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'de beklenen bir kurtarıcıdan bahsedilmez. Mesih kelimesi Hz. İsa'yı tanımlamakta kullanılan bir sıfat olarak yer alır. Aynı şekilde Kur'an'da Mehdi ifadesi "insanın hidayeti benimsemesi" anlamında kullanılmaktadır (Yavuz 2003: 371). İslam'da Mehdilik anlayışı bir inanç ilkesi olarak Şii mezheplerde söz konusudur. Şii ekoller kimin Mehdi olduğu konusunda farklı görüşlere sahip olsalar da Ehl-i Beyt ailesinden bir kişinin kıyametin kopmasına yakın bir dönemde geleceği konusunda görüş birliğine sahiptirler. Sünni ekollerde Mehdilik düşüncesinin daha geç dönemlerde ve daha çok Hadisi Şeriflere dayalı olarak şekillendiği belirtilmektedir. Erken dönem Sünni literatürde Mehdilik inancına hemen hemen hiç temas edilmemiş, konu daha çok Hadisçilerin dahil olduğu Selefiyye'ye ait eserlerde yer almıştır (Yavuz 372).

Mehdilik inancının tarihî ve sosyolojik karşılığı bir sığınma mekanizması olarak hem Batı, hem de Doğuda kendine yer bulmasıdır. Kötülüğü ortadan kaldıracak, kurtarıcı beklentisinin toplum içinde yaygınlaştığı dönemlerde Mesihçi veya Mehdici hareketler taraftar toplamış ve yaygın isyanların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Osmanlı Devletinde Trakya ve Anadolu'da birçok isyanın Mehdilik iddiasıyla, hatta bazı durumlarda Hıristiyanların desteğini almak amacıyla Mesihçi anlayışlarla bir arada formüle edilmiş olması tarihsel bir gerçekliktir (Bkz. Coşkun 2001).

Fethullah Gülen, Saidi Nursi'nin eser ve düşüncelerinde yapmış olduğu gibi, Mehdilik konusunda da bu kavramı kendini merkeze alarak yeniden yorumlamış ve onu örgütünün ideolojik alt yapısına yerleştirmiştir. "Mesih Nerede? Mehdi Kim?" başlıklı kitapta, yine aynı başlığı taşıyan ve bizzat kendisinin kaleme aldığı bölümde Gülen, Mesihçi anlayışla ilişkiyi şöyle kurmaktadır (2010):

Evet Hazreti Mesih'in bir şahs-ı manevi olarak inmesini çok uzak görmüyorum…Şahs-ı manevi olarak gelecek demek, bir şevkat ruhu, bir merhamet manası öne çıkacak, insanlar üzerinde bir rahme esintisi belirecek…insanların birbirleriyle anlaşacaklar, uzlaşacaklar demektir… Diyalog ve hoşgörü adına değişik kiliselere gidilip "Gelin Kur'anı birlikte okuyalım" deniliyor. Değişik yerlerde "Siz de bizim İncil derslerimize iştirak edin" diyorlar… Bunu, İseviyetin tasaffisi, mesihiyet ruhunun mukaddimesi saymada bir mahzur görmüyoruz.

Gülen aynı kitapta, kendisini açıkça Mehdi olarak ilan etmeyen, ancak izlediği yol açısından Mehdilik fonksiyonu gösteren insanların olabileceğini, bazı tarihi şahsiyetler üzerinden, örnekleyerek açıklamaktadır.

15 Temmuz darbe girişiminde sonra yapılan açıklamalar ve bazı resmî belgeler Mehdilik ve Mesihçi anlayışın örgüt içinde itaat kültürünün yerleşmesi amacıyla kullanıldığına işaret etmektedir. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun (HSYK) 31 Ağustos 2016 tarihli 428 nolu kararında, FETÖ'nün, devlet tarafından yapılan merkezi sınavlarda soru çalınmasını Mehdilik inancıyla açıklamaya ve meşrulaştırmaya çalıştığını, bazı örgüt mensuplarının Gülen'i Mehdi, Mesih sıfatı ile andıkları, İstanbul 18. Asliye Ceza Mahkemesi hakimi İlhan Karagöz'ün verdiği bir kararda Gülen'i açıkça Mehdi ilan ettiği (HSYK - 428; 2016) resmi olarak alıntılarla belirtilmiştir. Darbe girişiminden sonra tutuklanan Genel Kurmay Başkanı Hulusi Akar'ın emir subayı Yarbay Levent Türkkan'ın ifadesinde de ortaokul yıllarından beri kendisine yardımcı olan "abilerin" Gülen'i Mehdi olarak gördükleri yer almıştır (Posta, 2016).

Bu yönüyle FETÖ, dinî inanç ve kavramları, örgüt amacı doğrultusunda yeniden yorumlayan, dinî kavramların içini boşaltarak adeta yeni bir din, inanç sistemi oluşturmaya çalışan bir ideolojik zemine sahip bulunmaktadır. Bu ideolojik zemin en olumsuz koşullarda, her düşünsel açmazda liderin

ulûhiyetinin devreye sokularak örgüt içinde bir eleştirinin çıkmasını frenlemekte ve itaatin sağlanmasında rol oynamaktadır.

Kurumsallaşma

Özellikle 667 nolu Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde bakıldığında FETÖ yapılanmasının kurumsal yaygınlığı hakkında şöyle bir profil ortaya çıkmaktadır. Resmî verilere göre bu çalışmanın kaleme alındığı tarih itibariyle on ilde toplam 15 üniversite, ilk, orta ve lise eğitimi düzeyinde toplam 997 okul, 109 öğrenci yurdu, 35 sağlık kuruluşu, 19 sendika, federasyon, konfederasyon, 229 vakıf ve dernek, 3 haber ajansı, 16 TV kanalı, 23 radyo kanalı, 45 gazete, 15 dergi ve 29 yayın evi FETÖ ile bağlantılı olduğu gerekçesiyle kapatılmıştır. Bunun dışında çok sayıda holding ve şirkete yine aynı gerekçe ile kayyum atanmıştır.

Bu profil FETÖ'nün yüksek düzeyde kurumsallaşma yapısına sahip bulunduğunu göstermektedir. Örgüt her düzeyde eğitim kuruluşu, medya organı, yayınevi, işçi ve işveren örgütü, farklı alanlarda faaliyet yürüten birçok vakıf ve derneğe sahip bulunan, farklı sektörlerde bir ağ yapısı oluşturmuş bulunmaktadır. Bu kurumsal yapının birtakım sonuçlar doğurması kaçınılmazdır.

Bu sonuçlardan ilki, ekonomik ve sosyal açıdan, eğitim ve medya boyutlarını içeren, çalışma hayatındaki çeşitli gruplara yönelik olan bu kadar yaygın düzeyde yapılanmış bir ağın oluşturduğu çıkar ve dayanışma perspektifinin, siyaset alanını dışarıda bırakmasının imkansızlığıdır. İster istemez böyle bir yapı siyasete nüfuz etmek zorundadır. Yukarıda ele alınan parametrelerle de bu durum birleştiğinde kurumsal deneyimden devlete, yönetme aşamasına geçişin kurumsal açıdan alt yapısının oluşturulduğunu söylemek mümkündür.

İkinci sonuç, kurumsal ağın örgüte sağladığı meşruiyettir. Kurumların çalışma biçimi, kamuoyu oluşturma yeteneği örgüte karşı algı profilini de şekillendirmektedir. Bu şekilde örgüt sağdan sola siyasi yelpazenin her kanadına nüfuz ederek onların düşüncelerini kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirebilecek araçlara sahip olabilmiştir.

Bu kurumsal yapı ek olarak, örgüt üyelerine istihdam, kariyer, dayanışma ve ortalamanın üzerinde imkanlar sunan bir yaşam alanı oluşturmaktadır. FETÖ'ye katılmak çocuklarınızın eğitiminden, kalacakları yurda,

okuyacağınız kitaptan, izleyeceğiniz TV kanalına, devlet imkanlarından yararlanmaya kadar uzanan geniş bir fırsatlar dünyasına da dahil olmak anlamına gelmektedir. Bu ağın sağladığı güvence örgüt üyelerinin yapının meşruiyeti konusundaki inançlarını pekiştirirken, aynı zamanda örgüte üye olmayı da özendirmektedir. Bu kurumsal çeşitlilik ve sağladığı fırsatlar devşirme – yabancılaştırma mekanizmasının işletilmesinin de zeminini oluşturmaktadır.

Sonuçlar

Bu analizler 15 Temmuz darbe girişiminin üç önemli sonucuna işaret etmektedir. Öncelikle darbe girişiminin, silahlı kuvvetlerin kontrol alanı, mesleki profesyonellik ya da koruyucu misyon edinme yaklaşımları ile açıklanabilmesi mümkün değildir. Ortaya çıkan sorunun, ordu merkezli bir yaklaşımla çözümlenebilmesi de tek başına yeterli değildir. Yapılan analiz 15 Temmuz girişiminin her şeyden önce kurumsallaşma geleneğimizde belirleyici bir dinamik olan modern-devşirmeci anlayışın sorgulanması gerektiğini göstermektedir. Topluma mesafeli – merkeze bağımlı bürokratik kadrolar oluşturma arayışına dayalı yaklaşım ve mekanizmalar özünde değerlerini dışladığı, ancak tek insan kaynağını oluşturan millet ile devlet arasında derin bir boşluk oluşturmuştur. Dolayısıyla 15 Temmuz'un ortaya çıkardığı sorunun çözümünün, "kurucu değerlere" dönülmesi ile mümkün olabileceği tezi baştan sorunlu bir hale gelmektedir. 15 Temmuz akşamı sokağa çıkan ve kanını akıtan insanların büyük çoğunluğu, değerleri modernleşme sürecinde dışlanan toplumsal kesimlerden gelmektedir. Toplumda görüş birliği oluşturabilecek konularda bile, bu kesimleri dışlayan yorum ve kurumsal mekanizmalar üretmiş bir geleneğin, kendisini yenilemeden soruna bir çözüm üretebileceğini düşünmek oldukça tartışmalı bir önermedir. Olması gereken, devletin ve her kesimden siyasetin devşirmeci anlayış ve mekanizmaları terk etmeleridir. Fırsat eşitliğine dayanan ve liyakati esas alan bir kamu hizmeti anlayışının yapılandırılması bu açıdan önem taşımaktadır. Eğitim sisteminin fırsat eşitliğini hayata geçirecek şekilde yeniden ele alınması, yalnızca halka güvenilmesi ve patronaja dayalı tüm yolların tıkanması zorunluluğu 15 Temmuz'un en önemli sonuçlarından biridir.

Devlet ile sivil toplum ilişkilerinin yeniden yapılandırılması, bu ilişkinin felsefi temelinin ve kurumsal boyutunun üzerinde bir görüş birliği

sağlanmasının gerekliliği de ortaya çıkan diğer bir sonuçtur. Tarihsel gerçeklikler ve radikal modernleşme geleneğinin sivil toplumun her alanına nüfuz edip onu dizayn etme eğilimi, sosyoekonomik değişme ve demokratik gelişme nedenleriyle artık mümkün değildir. Vesayetçi kurumlar yerlerini demokratik alana terk etmek zorundadırlar. Ancak bu dönüşümün tek başına yeterli olamayacağını 15 Temmuz girişimi bizlere göstermiştir. Devlet ile sivil toplumun sınırı konusunda yeni bir tanımlamanın yapılamamış olması, toplumun yerleşik meşruiyet kalıplarını kullanan, geliştirdikleri kurum ve bağlar yolu ile devlete nüfuz etmeye çalışan güç odaklarına karşı zayıflık doğurmaktadır. 1000'li yıllarda yapıldığı gibi günümüz koşullarında devlet ve sivil toplum ilişkisinin yeniden tanımlanması gerekmektedir.

Üçüncü bir sonuç, toplumsal meşruiyet kalıplarımızın şekillenmesinde önemli bir yere sahip dini değer ve kavramların üzerine yoğunlaşılması zorunluluğuna işaret etmektedir. Bireyin dini bilginin dışında tutulması, bazılarınca savunulduğu gibi onu özgürleştirmemekte, aksine onu dini kavramları içini boşaltarak yorumlayan kişi ve oluşumlar karşısında zayıf bırakmaktadır. Yaşanan olaylar, dini kavramların derinliği ile edinilmesinin, din eğitiminin son derece önemli olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda eğitim müfredatlarının yenilenmesi, İlahiyat Fakülteleri, Diyanet İşleri Başkanlığının bazı çalışmalar yapması gerekmektedir.

Kaynaklar

"Akar'ın Darbeci Emir Subayı: Gülen Mehdi Olarak Kabul Ediliyordu". *Posta.* 30 Eylül 2016.

Alkan, Haluk (2016) (Ed.). *Latin Amerika Siyaseti Geçiş Sürecinde Başkanlık Sistemleri*. Ankara: SDE Yay.

Alkan, Haluk ve Muhammet Hüseyin Mercan (2013). "Yeni Burjuvazi, Ekonomik Kalkınma ve Afrika: Tuskon Afrika Ticaret Köprüleri". *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 1/1: 25-41.

Andrew J, Goodpaster and Samuel P. Huntington (1977). *Civil-Military Relations*. Washington D.C: University of Nebraska Press.

Aydın, Suavi ve Yüksel Taşkın (2015). *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*. İstanbul: İletişim Yay.

Bar'el, Zvi (2016). "The Failure of Turkey's Coup: Now It's the Omnipotent Erdogan's Turn for a Revolution". *Haaretz*. 16 Temmuz. http://www.haaretz.com/middle-east-news/turkey/.premium-1.731359 [Erişim 01.10.2016].

Coşkun, Ali (2001). "Osmanlı Dönemi Dini Kurtuluş Hareketlerinin Sosyolojisi". *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20: 115-143.

Dakika Dakika FETÖ'nün Darbe Girşimi (2016). Ankara: Anadolu Ajansı 2016.

"Erdogan's Revenge". *Economist*. 23 Temmuz 2016. http://www.economist.com/news/leaders/21702465-turkeys-president-destroying-democracy-turks-risked-their-lives [Erişim 01.10.2016].

Fığlalı, Ethem R. (1981). "Mesih ve Mehdi İnancı Üzerine". *AÜİFD* XXV: 179-214.

Gaub, Florence (2016). *Military Coups: a very Short Introduction*. European Union Institute for Security Studies (EUISS). (doi:10.2815/730006).

Gumbel, Peter (2008). 'Turkey's Warren Buffett looks West'. *Fortune Magazine*. 20 Şubat. http://money.cnn.com/2008/02/20/news/international/gumbel ulusoy.fortune/index.htm [Erişim 28.09.2016].

Gülen, M. Fethullah (2010). "Mesih Nerede? Mehdi Kim". *Mesih Nerede? Mehdi Kim*. Ed. Ömer Çetinkaya. İstanbul: Işık Yay. https://books.google.com.tr/books?id=0t4fAwAAQBAJ&pg=PT4&dq=Mehdi+-kim+mesih+nerede&hl=tr&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=-Mehdi%20kim%20mesih%20nerede&f=false, [Erişim 14.09.2016].

Heper, Metin (2006). *Türkiye'de Devlet Geleneği*. Çev. M. Soyarık. İstanbul: Doğu Batı Yay.

Hodgson, Goodwin. S. (1993). İslam›ın *Serüveni-II*. Çev. A.Eker-M. Bozkurt vd. İstanbul:İz Yay.

Huntington, Samuel P. (1973). *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press.

İnalcık, Halil (1963). "Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi". *Belleten* XXVII/108: 985-992.

Kalaycıoğlu, Ersin (2000). "Sivil Toplum ve Neopatrimonyal Siyaset". *Global Yerel Eksende Türkiye*. Der. E. F. Keyman-A. Y. Sarıbay. İstanbul: Alfa Yay. 119-140.

Kirişçi, Kemal (2016). "Erdoğan's real opportunity after the failed coup in Turkey". *Brookings*. 16 Temmuz. https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2016/07/16/erdogans-real-opportunity-after-the-failed-coup-in-turkey/ [Erişim 02.10.2016].

Mani, Kristina (2010). "Militares Empresarios: Approaches to Studying the Military

as an Economic Actor". *Bulletin of Latin American Research*. (doi:10.1111/j.1470-9856.2010.00445.x)

Mantzikos, Ioannis (2010). "Why the Islamic Revolution Ended: The Regional Politics of Sudan since 1989". *Mediterranean Quarterly* 21/3. (doi 10.1215/10474552-2010-015).

Marshall, Shana (2015). *The Egyptian Armed Forces and The Remaking of an Economic Empire*. Washington : Carnegie Middle East Center.

Mektubat (2016) http://www.risaleinur.com.tr/kulliyat/0368.html [Erişim 02.10.2016].

Sarıbay, A. Yaşar (2000). "Türkiye'de Demokrasi ve Sivil Toplum". *Global ve Yerel Eksende Türkiye*. Der. E. F. Keyman - A.Y. Sarıbay. İstanbul: Alfa Yay. 99-118.

Schiff, Rebecca L. (2009). *The Military and Domestic Politics: A Concordance Theory of Civil-Military Relations*. New York: Routledge.

Siddiqa-Agha, Ayesha (2003). "Power, Perks, Prestige and Privileges: The Military's Economic Activities in Pakistan". *The Military as an Economic Actor*. Der. Jörn Brömmelhörster and Wolf-Christian Paes. New York: Palgrave Macmillan. 124-142.

Tanör, Bülent (2003). *Osmanlı – Türk Anayasal Gelişmeleri*. İstanbul: YKY.

Uyar, Mesut ve Edward J. Erickson (2009). *A Military History of The Ottomans*. CL: Praeger Security International.

Varol, Ozan O. (2012). "The Democratic Coup d'E´tat". *Harvard International Law Journal* 53/2: 292-356.

Yavuz, Yusuf Ş. (2003). "İslam İnancında Mehdi". İ*slam Ansiklopedisi*. C. 28. İstanbul: TDV Yay. 371-374.

bilig
AUTUMN/2016/NUMBER 79
255-274

Understanding July 15: The Parameters and Results

Haluk Alkan*

Abstract

The failed July 15 coup attempt in Turkey was suppressed thanks to the strong resistance of the Turkish people, and Turkey's democracy has survived a great danger. The July 15 coup attempt has different characteristics in Turkey compared to the earlier coups. This attempt carries potential differences in terms of dynamics, qualifications and results. In this study, first, the particularities of July 15 coup are discussed in the light of the literature. Secondly, distinctive parameters of the July 15 coup attempt are analyzed In the conclusion, possible outcomes of the failed coup attempt are explained according to these parameters.

Keywords

July 15 coup attempt, military coup d'état, Turkish politics, civil society, state and military relationship

* Prof. Dr., İstanbul University, Faculty of Economics and Administrative Scienes, Department of International Relations – İstanbul/Turkey
halukalkan@hotmail.com

билиг
осень/2016/Выпуск 79
255-274

Понимание 15 Июля: Параметры и Результаты

Халук Алкан*

Аннотация

Неудавшийся 15 июля попытка государственного переворота в Турции было подавлено благодаря сильному сопротивлению народа и демократия в Турции пережила большую опасность. попытка государственного переворота15 июля имеет различные характеристики по сравнении с другими переворотами. Эта попытка несет потенциальные различия с точки зрения динамики, квалификации и результатов. В этом исследовании рассматривается, во-первых, особенности переворота с точки зрения литератур. Во-вторых, изучается отличительные параметры попытки переворота. В заключение, объясняются возможные итоги в соответствии с этими параметрами.

Ключевые слова

Переворот 15 Июля, военные перевороты, политика Турции, гражданское общество, военно-государственные отношения

* Проф.Док., Университет Стамбул, Факультет экономики, политологии и международных отношений - Стамбул / Турция
halukalkan@hotmail.com